Кір БУЛИЧОВ

# МОНУМЕНТИ МАРСА

Пам'ятників і монументів на Марсі небагато. Історія його освоєння швидше буденна, аніж драматична.

Монументи на Землі накопичувалися тисячоліттями. На Марсі їх почали зводити років двадцять тому. Доти їх встановлювали на Землі, удома, звідки летіли експедиції до Марса і куди вони поверталися. Тоді не існувало жителів Марса. Кожен знав, що повернеться на Землю. І чекав цього дня.

А коли перші люди залишилися тут жити назавжди, коли тут народилися діти, які лише за картинами знали, якого кольору небо на Землі, прийшла пора звернутися до минулого, тому що воно з'явилося в той самий день, коли майбутнє набуло рис постійності.

Перші експедиції і не гадали про те, щоб відзначати свої заслуги монументами. Щоправда, від них монументи залишилися — геодезичні знаки і засипані піском куполи покинутих баз. Тоді здавалося, що на Марсі немає нічого довговічного. Пилові бурі пожирали метал, а перепади температур в порошок дробили скелі. Монументи встановлювали на Землі.

* * *

І першим пам'ятником Марса став пам'ятник Петкову. Він був споруджений за рішенням Ради марсіанських баз через вісімнадцять років після події, якій він присвячений.

Пам'ятник Славко Петкову стоїть у двох кілометрах від Третьої бази, в тому місці, де, немов спина кита, над жовтою рівниною піднімається

гнейсовий горб. Петков загинув значно далі від бази, в низині. Але поставити там пам'ятник дуже важко — його весь час заносило б піском.

Того дня Славко Петков з доктором Григоряном виїхали на всюдиході до Третьої бази, де розташовувалася геологічна партія. У партії трапилася біда — четверо з шести геологів звалилися від піщаної лихоманки.

Була пора бур, і до бази міг дістатися тільки всюдихід. Григорян узяв з собою сироватку, а Славко Петков, який вів усюдихід, — пошту, тому що якраз за три дні до того прийшов корабель із Землі.

Треба було проїхати сто вісімнадцять кілометрів пустелею, і Петков з Григоряном гадали, що дістануться до бази, переночують там і повернуться додому.

Коли до бази залишалося трохи більше двадцять кілометрів, у всюдихода полетіла гусениця. Вони могли б повідомити про це на центральний пункт і чекати допомоги. Вони були зобов'язані так зробити. Але розсудили інакше. У бурю флаєр приземлитися не може. Другий усюдихід пішов в інший бік, і якщо чекати його — запізнишся на базу. Сироватка діє тільки в перші два дні хвороби. Потім вже нічого не допоможе. А всюдихід геологів з Третьої бази був зламаний — не трапся так, вони б самі приїхали за сироваткою.

Петков з Григоряном узяли з собою запасні балони і пішли до бази пішки, розраховуючи, що дійдуть до неї години за три, тому що навіть у бурю йти по Марсу можна швидше, ніж по Землі.

А щоб не піднімати тривоги, яка навряд чи змінила б їх рішення, вони повідомили перед відходом на базу, що у них все гаразд.

На біду, вони потрапили в сипучі піски і втратили більше години, перш ніж вибралися на тверде місце. Буря розгулялася, і йшли вони значно повільніше, ніж розраховували.

Через три години диспетчер центрального пункту стривожився, тому що всюдихід на виклики не відповідав. Він зв'язався з Третьою базою і дізнався, що Петков з Григоряном так туди і не приїжджали. Тоді диспетчер оголосив загальну тривогу.

Другий усюдихід отримав наказ негайно повернутися і йти на пошуки зниклих. Черговим супутникам було наказано засікти всюдихід крізь розриви в хмарах куряви. Проте розривів у хмарах того дня не було.

Через чотири з половиною години ходу Григорян з Петковим були, за їх розрахунками, кілометрах в п'яти від бази. А повітря в балонах залишалося хвилин на двадцять. До того ж обидва так втомилися, що йти швидше не могли.

Але вони йшли, тому що зупинятися і чекати, поки скінчиться повітря, безглуздо. І залишалася надія, що геологи вийдуть їм назустріч. Принаймні, так думав Григорян. І ще він думав про те, щоб не спіткнутися і не розбити ампули з сироваткою.

Григорян йшов кроків на десять попереду від Петкова. І він почув, як той сказав:

— У мене повітря на двадцять хвилин.

— У мене теж, — сказав Григорян, не обертаючись, щоб не збитися з кроку.

— Ми не встигнемо, — сказав Петков.

— Не знаю, — відповів Григорян.

Йому б у цю мить озирнутися, але він не озирався і був упевнений, що Петков йде позаду.

— Візьми балон, — сказав тоді Петков.

Голос його був звичайний, буденний, і Григорян спочатку не зрозумів, про що він каже.

Він здивувався і озирнувся. Але було пізно.

Петков відстебнув кріплення шолома. Він стояв так далеко, що Григорян не встиг до нього підбігти. Вже знімаючи шолом, Петков сказав голосно:

— Не забудь пошту.

Коли Григорян підбіг до Петкова, той був уже мертвий. Балон лежав поряд, на піску. Там же лежала сумка з поштою.

Григорян втратив декілька хвилин, тому що вдягнув на Петкова шолом і під'єднав балон, сподіваючись повернути свого супутника до життя, хоча, як лікар, він чудово знав, що Петков помер.

Потім Григорян під'єднав до свого скафандра балон Петкова і пішов до бази. Він знав, що зобов'язаний дійти до бази, інакше він зрадив би свого друга.

Він дійшов. На щастя, обидва здорові геологи, попереджені з центрального пункту, вийшли назустріч і побачили Григоряна в ту мить, коли він упав, втрачаючи свідомість, на вершині горба.

Пам'ятник Петкову стоїть на тому місці, де геологи знайшли Григоряна, а не там, де Петков загинув. На постаменті пам'ятника написано: "Не забудь пошту".

Це були останні слова Петкова.

* * *

Зовсім інші спогади викликає у жителів Марса обеліск "Марсіанка".

Це назва неофіційна, але всі називають його саме так. Обеліск — двадцятиметрова металева голка. Він підноситься за межами купола Марсограда, але чудово видимий з будь-якої точки міста. Раніше на тому місці було Селище будівельників. Там 8 січня 2021 року народилася перша дитина на Марсі, дівчинка на ім'я Аустра. Коли Аустра підросла, вона відлетіла на Землю вчитися і залишилася там, вийшовши заміж і вибравши професію ботаніка. Але на той час на Марсі вже було багато дітей.

Обеліск було поставлено через п'ять років після народження Аустри. Аустру тоді попросили написати своє ім'я на кам'яній плиті, і цю плиту врізали в основу обеліска і прикрили прозорою плівкою. Написане крейдою крупними нерівними літерами слово "Аустра" не боїться бур і морозів.

У дітей Марса є традиція приходити до обеліска і розписуватися на ньому того дня, коли вони йдуть у перший клас. Бурі швидко здувають підписи хлоп'ят, а до наступного року на ньому зберігається тільки один напис.

* * *

У самому Марсограді стоїть пам'ятник докторові Тін Шве, який знайшов вакцину від піщаної лихоманки. Без цієї вакцини люди не змогли б жити на Марсі.

Доктор Тін Шве ніколи не був тут, але пам'ятник йому споруджено на головній площі Марсограда.

Коли після декількох серій дослідів на тваринах доктор Тін Шве прийшов до висновку, що сироватка безпечна, настав час випробувати її на людях. І незважаючи на те, що знайшлося багато добровольців зробити це, доктор Тін Шве першим випробував її на собі. Відтоді піщана лихоманка перестала бути небезпечною хворобою, і, відлітаючи на Марс, люди роблять щеплення від піщаної лихоманки, навіть не підозрюючи, яким лихом вона була для перших дослідників.

* * *

Політ, про який піде мова, почався звичайно. Домбровський простежив за вантаженням вантажу вибухівки, перевірив суднові документи і попрощався з диспетчером. Окрім Домбровського, на борту нікого не було, та й сам пілот брав на себе управління ракетою лише в найекстреніших випадках.

Домбровський востаннє вийшов на зв'язок з Еросом на початку гальмування. Він повідомив, що через кілька хвилин опуститься на посадочному майданчику Марсограда. Через хвилину прилади показали наближення метеоритного потоку. У цьому теж не було нічого страшного. Адже Домбровський не міг припустити, що метеоритний захист відмовить. Але через мить зграя метеоритів прошила пульт управління, вивела з ладу гальмівну систему. Пілот корабля Юліан Домбровський загинув.

І все-таки Домбровський встиг зрозуміти, що коли він не змінить курс корабля, то корабель, завантажений вибухівкою, розіб'ється біля самого Марсограда і все місто буде знищене вибухом.

І тоді Домбровський кинувся до пульту ручного управління.

Він знав лише одне — він зобов'язаний змінити курс корабля. Він рвався вперед, а все нові метеорити, ніби прагнучи зупинити його, пронизували його тіло.

Експертна комісія, яка досліджувала рештки корабля в пустелі, у трьохстах кілометрах на схід від Марсограда, прийшла до висновку, що для зміни курсу корабля Домбровського знадобилося понад півхвилини. І він встиг це зробити, незважаючи на те, що, на авторитетну думку комісії, він загинув за півхвилини до того, як дотягнувся до пульта.

Коли скульптор створював пам'ятник Домбровському, він задався метою передати порив, прагнення вперед, що долає все. Навіть смерть. Пам'ятник зображає нахилену вперед людську постать, що немов летить. Якщо стати перед пам'ятником, то можна побачити, що він пронизаний наскрізними отворами.

* * *

Останній монумент, який жителі Марса обов'язково покажуть гостеві, — це монумент на честь перших дослідників планети. Він підноситься над гладкою, відшліфованою бурями кам'яною рівниною неподалік від Марсограда.

Цей монумент — точна модель Землі. Куля діаметром в двадцять метрів, обертаючись, ширяє у повітрі, підтримувана гравітаційною установкою. До найдрібніших деталей вона повторює рідну планету людей, включно до того, що над нею рухається хистка пелена хмар, котра точно відображає положення хмарних мас над Землею.

Поряд із "Землею" стоїть нещодавно привезений на буксирі з Землі корабель, що доставив колись на Марс першу експедицію.

Після того, як на Марсі буде створено придатну для дихання атмосферу, тут вирішено посадити парк із земних дерев.

© ЮНЫЙ ТЕХНИК.— 1972.— № 11.

© ГЕНИК Віталій, переклад з російської, 2008.